

Az olvasóhoz

Françoise Choay

1968 ősze, New York, Avery Library: az urbanisztika eredetéről a George Braziller amerikai kiadónak írt értekezésem szerkesztésének lezárása előtt még ellenőrzök sok mindent. Ennek a fantasztikus könyvtárnak a szabad polcain véletlenül két nagy kötetet fedezek fel, amelyek címe felkelti kíváncsiságomat: a következő egy hét alatt elolvasom a *La Teoría general de la urbanización*nt, amelyről addig nem is hallottam.

1968–69 tele, újra Párizs: a művet nem találom a Bibliothèque Nationale-ban. Ám mivel előzőleg sokat jegyzeteltem, így át tudom szerkeszteni a könyvemet, amelyben Cerdá az első oldaltól kezdve az őt megillető helyre kerül.

1969 ősze: a George Braziller kiadónál megjelenik a *The Modern City: Planning in the 19th Century* című munkám, amelyben először kerül vázlatosan összegezésre Cerdá történelmi, elméleti és ismeretelméleti hozzájárulása a városok fejlesztésére és a közlekedési módokra vonatkozó kettős gondolkodáshoz.

Barcelona–Párizs, 1976: Spanyolország Cerdá halálának századik évfordulóját ünnepli, amelynek során összekapcsolódik Barcelona világszeretete ismert bővítési terve, valamint Cerdá elméleti munkássága, amelyet Fabian Estapé *Vida y obra de Ildefonso Cerdá* című, 1968-ban megjelent alapműve hozott vissza a feledés homályából; a Paris VIII (Vincennes) Egyetemen egy fiatal spanyol politikai menekült diák urbanisztikából kíván mesterdiplomázni. Azt javaslom neki, hogy próbálkozzon meg a *Teoría* idegen nyelvre történő első lefordításával: az 1800 oldalt már csak

a gyakori ismétlések okán is lehetetlen átültetni, ugyanakkor el kell kerülni az antológiák és a válogatott szemelvények csapdáját, és sűrített formában, lépésenként kell újraalkotni a szerző eredeti gondolatmenetét.

Párizs, 1979: Antonio Lopez de Aberasturinak sikerül ez az óriási teljesítmény, a bírálóbizottság dicséretével. A Seuil kiadónál, az „Espaces” sorozatban megjelenik a *Teoría* első fordítása. A mű ekkor a jövőbeli francia városfejlesztők egyetemi tantervének szerves részévé válik.

Huszonöt évvel később: a globalizáció korában a *Teoría* nélkülözhetetlen ismeretanyagként jelenik meg, amely ahhoz szükséges, hogy az új városfejlesztési technikákat, valamint a város jelenlegi válságát és a városi élethez való viszonyunkat távlatokba helyezhessük és végiggondolhassuk. Miközben a Cerdáról szóló munkák virágkorukat élik spanyol és angol nyelven, Franciaországban Cerdá neve az egyetemisták és a fiatal szakemberek többségében már csak halvány visszhangot vált ki, még kronológiai is képtelenek őt elhelyezni. Magyarázat: Az A. Lopez de Aberasturi előszavával, átdolgozásában és fordításában megjelent *La Théorie générale de l'urbanisation* nem adták ki újra, és tíz éve még a könyvesboltok polcairól is eltűnt.

2005. június

Tartalom

- 9 Előszó
Françoise Choay
- 13 Cerdá és életműve
Antonio Lopez de Aberasturi
- 65 Az urbanizáció általános elmélete
Ildefonso Cerdá
- 67 I. kötet
Az urbanizáció mint konkrét tény
- 179 II. kötet
Barcelona városstatistikája
- 199 Az eredeti kiadás tartalomjegyzéke
- 215 Mellékletek
- 235 Bibliográfia

Előszó

Françoise Choay

Ildefonso Cerdát nem pusztán mérnökként, építészként és Barcelona bővítési tervének megalkotójaként tartjuk számon, ő találta ki az urbanisztika kifejezést, és ő volt ennek a tudományterületnek az első teoretikusa.

La Teoría general de la urbanización (Az urbanizáció általános elmélete) címmel 1867-ben megjelent műve lényeges állomást jelent a környezethez és a tervezéshez kapcsolódó eszmetörténetben. A jelentőségét és terjedelmét tekintve is monumentális munka azonban szinte ismeretlen maradt mindmáig. A művet, melyet Spanyolországban 1967-ben, Barcelona bővítési tervének centenáriuma alkalmából fedeztek fel újra, korábban soha nem fordították le más nyelvre.

A fordítás, melyet közreadunk, időben az első.¹ Fontos esemény tehát, amely hozzájárul majd az ember és környezete kapcsolatáról szóló gondolkodás történetére vonatkozó ismeretek elterjedéséhez.

A Teoría hosszúsága nyilván számottevő szerepet játszott abban, hogy ezt a művet kevéssé ismerik nemzetközi szinten. A múlthoz hasonlóan most sem lehetett szó arról, hogy az egyenként nyolcszáz oldalas két kötetet teljes terjedelmében lefordítva közöljük. Most azonban nem szemelvényeket, hanem egy autentikus rövidített változatot tárunk a francia olvasó elé. Cerdá ismétlései, redundanciára való hajlama ugyanis feljogosított arra, hogy az eredeti szövegből jókora részeket kihagyjunk. Ezeken kívül a szövegben elfoglalt helyük egyidejű jelzésével kihagytuk a várostörténetre és a filológiára vonatkozó, mára már elavult fejtegeté-

seket, valamint a második kötetben található statisztikai táblázatokat, amelyekből csupán néhány jellemző példát reprodukáltunk hasonmás alakban. Teljességében meghagytuk viszont Cerdának az olvasóhoz intézett előhangját, valamint az első és a második kötet előszavát is.

Az említett különféle kihagyások eredményeként kialakuló szerkezet tiszteltben tartja, továbbá logikusan és összefüggően mutatja be Cerdá megközelítését és gondolatainak megformálását. Ezenkívül a *Teoría* első kötetének végén található, Cerdá által összeállított hosszú, részletes tartalomjegyzék lehetővé teszi a lefordított részek elhelyezését a mű egészében.

Mindezek előrebocsátása után röviden a francia fordítás történetéről is szólni kell. A fordítás egy kutatás eredménye, amelyre Antonio Lopez de Aberasturi, egy fiatal spanyol építész vállalkozott a Paris VIII Egyetem Urbanisztikai Intézetében általam vezetett szeminárium keretében.

Miközben A. Lopez de Aberasturi megszerkesztette, majd lefordította a szöveget, egyidejűleg értekezést is írt róla, melyben elhelyezi Cerdá életművét a várostervezés konkrét történetében, valamint az urbanisztika elméletének fejlődésében. Aberasturi értekezése egy eredeti ismeretelméleti perspektívába illeszkedik a témáról szóló különböző spanyol munkákhoz képest.

Ebből a munkából azután egy nagy ívű, mesterszintű diplomamunka született,² amelynek védésére 1976 októberében került sor a Paris VIII Egyetemen. Ebből teljes terjedelmében közreadjuk a bevezetést, amely az első franciául megjelenő tanulmány Cerdáról.

A fordítást viszont némiképp le kellett rövidíteni, végső formáját Antonio Lopez de Aberasturi közreműködésével egy másik, most már francia építész, Jacques Boulet készítette el. Mindketten igyekeztek a korhú stílus reprodukálásával nem törődve a lehető legpontosabban visszaadni Cerdá gondolatmenetét, és elkerülni a hullámozó és nyelvi újításokban gazdag terminológia, valamint még a spanyol olvasót is zavarba ejtő retorika kettős csapdáját.

A. Lopez de Aberasturi és Jacques Boulet tehát a *Teoría* könnyen olvasható, ugyanakkor tudományosan hiteles változatát tárja az érdeklődő olvasó elé, amiért köszönet jár nekik.

NB.: A. Lopez de Aberasturi bevezetője után és közvetlenül a fordítás előtt található A. Lopez de Aberasturi összeállításában a *Teoría* általános felépítése.

A fordítás szövegében a kihagyott egész bekezdések jelölése: °. Egy bekezdésen belül csak akkor jeleztük a kihagyásokat, ha a bekezdés elejét vagy a bekezdés végén számottevő részt érintenek; ilyen esetben a kihagyás jelölése: *.

A lapszéli számozás a *Teoría* spanyol kiadásának oldalszámaira utal.

A Cerdá által összeállított tartalomjegyzék a fordítás végén található, teljes terjedelmében, fejezetekre és alfejezetekre való bontásban. A fordításban szereplő részeket a tartalomjegyzékben csillag jelöli, ezért feleslegesnek tartottuk, hogy ezeket a részeket még egyszer feltüntessük. A mű elején található tartalomjegyzékben ezért csak a főbb szerkezeti részeket tartottuk meg.

Jegyzetek

1. Ugyanis A. Muntoni *Barcellona, il piano senza qualità* című művében (Bulzoni, Róma, 1978) szereplő, célzatosan kiválogatott és szövegkörnyezetéből kiragadott néhány részletet nem nevezhetjük fordításnak. (Megjegyzés a francia kiadásban)
2. Megtekinthető az Urbanisztikai Intézet könyvtárában. (Megjegyzés a francia kiadásban)

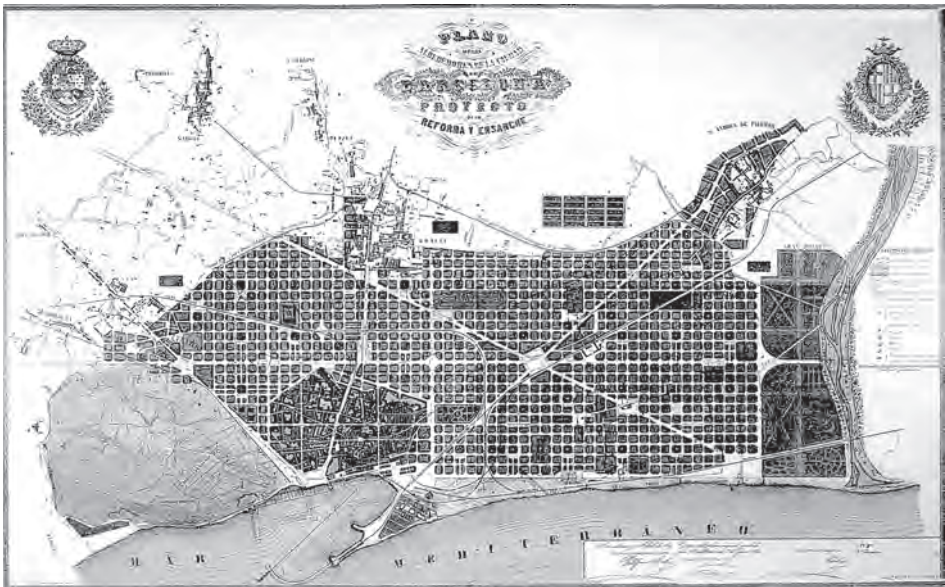
Cerdá és életműve

BEVEZETŐ

AZ URBANIZÁCIÓ ÁLTALÁNOS ELMÉLETÉHEZ

Írta: Antonio Lopez de Aberasturi

Barcelona városának bővítési terve. Készítette: Ildefonso Cerdá

1. BARCELONA BŐVÍTÉSI TERVE ÉS AZ URBANIZÁCIÓ MEGJELENÉSÉNEK KÖRÜLMÉNYEI

A barcelonai városfalak lebontása

1854 júliusa. Egy katonai puccsal – a „Vicalvarada” – a haladó liberálisok kerültek hatalomra: az egyszerre forradalomnak és katonai felkelésnek számító esemény 1848 szellemét hozta el némi késéssel Spanyolországba. Az ország legnagyobb városai kinyilvánították a forradalom melletti elkötelezettségüket, ugyanis miként Marx megjegyzi, ez a mozgalom elsősorban a városok forradalma volt.¹ A városlakók végre elégtételt vehettek, és 1841 óta kielégítetlen követeléseik megvalósulhattak.

A forradalmi mozgalom a nagyvárosok közül Barcelonában öltött a legnagyobb méretet. A barcelonaiak, akiket a madridi kormány gyakran elnyomott és mindig lenézett, semmit sem veszíthettek, ám annál többet nyerhettek: a kedvező lehetőséget megragadva ismét követelték a városfalak lebontását, amelyeket 1719-ben V. Fülöp kényszerített a városra. Számukra ez a régi követelés volt az a csodaszer, amellyel minden bajt orvosolhattak, vagy legalábbis megtehették az első lépést a város társadalmi és közegészségügyi problémáinak megoldása felé. A periférián elhelyezkedő tartományokkal szemben mindig bizalmatlan központi hatalom Barcelonát ebben az időben egy erődnek, városfalait pedig érinthetetlennek tekintette. Annak ellenére, hogy a legutóbbi fegyveres konfliktusok – különösen a Napóleon elleni függetlenségi háború – bebizonyították, hogy a városfalak és az erődítések stratégiai szempontból nem hatékonyak, polgárháborúban mindig a „belső ellenség” ragadta magához a kezdeményezést.²

A barcelonaiak viszolygása városfalaiktól az építésük korára nyúlik vissza: V. Fülöp elnyomó intézkedésként építtette őket azok ellen, akik a spanyol örökösödési háborúban (1700–1715) az osztrák Károly főherceg³

híveihez csatlakoztak. Barcelona lakosainak száma ekkoriban nem haladta meg a 35 000 főt, mégis már ekkor tiltakoztak a város területének megcsonkítása ellen, amit a városfalak megépítése és a citadella erődítménnyé alakítása jelentett.⁴

Barcelona lakossága végig folyamatosan gyarapodott a XVIII. században, elsősorban a kereskedelem újbóli fellendülése következtében: a városnak 1759-ben 69 505, húsz évvel később 115 000, a század végén több mint 130 000 lakosa volt.

Annak érdekében, hogy hatékonyan reagáljon a lélekszám-növekedésre, a kormány a városfalakon kívül, a kikötővel érintkező területen külön városrészt építtetett, az erődítményekkel övezett város kibővítésére vonatkozó kéréseknek azonban soha nem engedett.⁵ A lakosság lélekszáma 1854-ben átlépte a 150 000 főt, az átlagos népsűrűség hektáronként 864 fő volt, a legmagasabb Európában.⁶ Beépíthető szabad terület híján az új beépítés csak felfelé terjeszkedhetett, ami a zsúfoltság jelentős súlyosbodását idézte elő: míg 1772–1773-ban az új épületeknek csupán 13,3%-a volt négy emeletnél magasabb, 1790–1791-ben ez az arány már elérte a 73,5%-ot, nem is beszélve a tekintélyes számú emeletréépítésről, melyet könnyű építőanyagokból valósítottak meg a meglévő kőépületeken.⁷

Miközben, ahogy Cerdá később megjegyzi, a zsúfoltság mértéke mindig egyenes arányban áll a halandósággal, Barcelona helyzetét még a korszerű közegészségügyi infrastruktúra majdnem teljes hiánya is súlyosbította: az 1836-tól 1845-ig tartó évtizedben az 1000 lakosra vetített éves halandósági mutató a feljegyzések szerint 35,34 volt, míg például Párizsban (1832-ben) ez a szám 1000 lakosra vetítve csupán 24.⁸ Ez időszak alatt a természetes népességnövekedés negatívba csapott át: a népességfogyást csak a bevándorlás ellensúlyozta, pedig ebben az időszakban kivételesen elmaradtak a lakosságot rendszeresen megtizedelő járványok.⁹

Ezeket a város jó érzésű gondolkodói által „botrányosnak” minősített számokat még az átlagéletkor csökkenése is tetézte: 1836 és 1847 között az átlagéletkor 25,71 év volt, azaz a gyermekhalandóságot leszámítva 48,12 év; ez a szám 1854-re 24,82 évre esett vissza, amely a gyermekhalandóságtól eltekintve 43,76 évnek felelt meg. A helyzet természetesen jelentősen eltért társadalmi osztályonként és nemenként: míg egy „gazdag osztálybeli” családba született gyermek 38,83 évig

élhetett, addig egy munkáscsaládba született gyermeknek az életkilátása csak 19,68 év volt.¹⁰

A katasztrofális fizikai körülmények dacára Barcelona a gazdasági fejlődés élvonalában volt. Az egyetlen egy olyan országban, amely erősen kötődött az *ancien régime* szellemi értékeihez. A spanyol kapitalizmus Katalóniában „indult be” anélkül, hogy ez az ország többi részére hasonló hatással lett volna. Spanyolország többi térsége nem érthette meg azokat a városi felkeléseket, amelyek az ipari fellendüléssel párhuzamosan 1823 óta megrázták ezt a fejlett térséget, és amelyek egyre erősödve követték egymást az 1854-es általános sztrájkig. A lázadások két társadalmi osztályt vagy inkább két társadalmi csoportot állítottak szembe egymással, amelyek határai még zavarosak voltak. Ha a két tábor nem is volt társadalmi szempontból jól meghatározott, gyakran egy különösen veszélyes területen csaptak össze, amely középkori morfológiája miatt alkalmas volt a gerillaharcra. Ez magyarázza, hogy Barcelonában, egy olyan városban, ahol Engels szerint¹¹ a történelemben a világ legtöbb barikádharca zajlott, a közrend fenntartásának szavatolása érdekében a rendfenntartó erők és ellenfeleik egybehangzóan követelték azok az elengedhetetlen városi reformokat, „amelyeket Párizsban III. Napóleon vezetett be”.¹²

A városfalak lebontása tehát, a város szabad terjeszkedését lehetővé téve, a város köztisztasági és társadalmi problémáinak megoldását szolgáló nélkülözhetetlen intézkedés, amelyet talán leginkább a közlekedési nehézségek tesznek szükségessé. 1854-ben a telegráfnak köszönhetően Barcelonában napi szinten ismerik a madridi és a párizsi tőzsdei jegyzéseket, a vasúthálózat kialakulása következtében Barcelona és a főbb európai és spanyol városok közötti utazás időtartama a korábbi tizedére csökken,¹³ a városfalakon belüli közlekedés azonban ezzel párhuzamosan egyre nagyobb nehézségekbe ütközik. Nagyon kevés utca érdemli ki a „közlekedési út” elnevezést. A városszerkezet is akadályozza a századra jellemző jelentős fejlődést.

Köztisztasági, társadalmi és közrendi problémák, a technikai fejlődéshez való alkalmazkodás hiánya: ez az a három kísértet, amely 1854-ben bejárja Barcelonát, és amelyek elűzéséhez a városfalak lebontása tűnik az egyetlen eszköznek.¹⁴

Hatalmi harc, szakmák csatározása, tervek egymásnak feszülése: ez alkotta az A. Duran y Sampere által „a Cerdá-tervért vívott csatának” nevezett konfliktus elemeit. A vita az urbanisztikai szempontok háttérbe szorításával szinte kizárólag politikai téren zajlott.²¹ E körülmények indokolják, hogy híveinek erőfeszítése dacára Cerdát egy évszázadon keresztül olyan prófétának tartották, aki szembekerült kora társadalmával. Hiába hangoztatja hozzáértését és szándékai tisztaságát, senki sem hisz neki. „Ha a XIX. század valóban a technika százada – vágnak vissza neki –, ez csak újabb indok arra, hogy a város tervét egy mindenféle technológiai fertőzéstől mentes művészre bizzuk.”²²

A két tervet egymással szembeállító vita a későbbiekben sem igen lépett túl a politika keretein. A katalán nacionalizmus ki tudta használni a központi hatalom beavatkozását.²³ A politikai aspektuson túlmenően, a két terv alapvető különbsége mégis a városról vallott koncepciójukban keresendő: Roviráé egy nagy városépítészeti műalkotás terve volt, míg Cerdáé megnyitotta az utat az urbanisztika előtt.

Két terv, két elképzelés az ideális városról

A városi tanács döntése nyomán a pályázatra benyújtott tizenhárom tervet Cerdá tervével együtt 1859 októberében kiállításon tárták a nyilvánosság elé. A díshelyre Rovira terve került, szemben vele pedig – nyilván az összehasonlítás végett – Cerdá tervét helyezték el. A látogatók ezáltal valóban két városi struktúrát, két különböző jelrendszert vethettek össze, s a terveket elválasztó üres tér jól jelképezhette azt a világnézeti szakadékot,²⁴ ami elválasztotta egymástól az ideális Barcelona két tervét. Rovira terve klasszikus és gyönyörű (amennyiben egy terv egyúttal festmény is): a város egy nagy központi tér, a régi és az új település csomópontjában elterülő II. Izabella fórum köré szerveződik; a város „a világ-egyetem és az államok mintájára”²⁵ koncentrikus körökbe, valamint a fejtől – a Fórumtól – a végtagjai felé rendeződik, alkotóelemeinek arányai a nagy klasszikus építészeti értekezések tanításainak megfelelően az emberi test arányait mintázzák.²⁶

Rovira számára a városi tér a történelem terméke. Miként tervének címe is jelzi, az idő olyan aktív tényező, amely funkcionálisan avatkozik bele a városszerkezet alakításába. A történelem az alap, az időnek pedig az Alberti által neki tulajdonított alkotó szerep jut.²⁷ Egyébként a pályázat bí-

rálóbizottsága is ezen az állásponton volt, amikor Rovira tervében „a központi mag körül ösztönösen, előzetes egyeztetés nélkül, a természeti feltételeknek megfelelően kialakított koncentrikus körök formájában történő városi növekedésre vonatkozó természeti törvények állandóságát dicsérte, amiért ezt a tervet már születésétől fogva a történelem igazolja.”²⁸

Ez a terv sem az érdekeket, sem a különböző mentalitásokat nem sértette: a régi város megőrizte identitását, az új település pedig a régi városnak a külső térre való kivetítéséből születik, az igényeknek megfelelően legyezőszerűen fejlődik úgy, hogy ne vezessen az ingatlanok értékének zuhanásához. A siker záloga kétség kívül ez a konzervativizmus volt, amely teljes mértékben tiszteletben tartotta a szerzett jogokat.

Rovira megtervezte a társadalmi osztályok térbeli eloszlását is az új városban:²⁹ a gazdag járadéktulajdonosok és a nemesség lakóhelyét a Fórum mint privilegizált érintkezési és közlekedési övezet körül jelölte ki; a polgárok a nagy sugárutaknak a központhoz közelebb eső része mentén választanak maguknak lakóhelyet, ahonnan egyben a külterületeken lévő gyárak is elérhetők; a munkások saját érdekükben a külső kerületekben, a gyárak közelében és a központtól távol helyezkedtek el, ahol a lakbérek a legkedvezőbbek voltak; végül a többi társadalmi osztály – kereskedők, alkalmazottak stb. – térbeli elhelyezkedése a központtól való távolság és a jövedelmi kategória közötti arány alapján alakult volna. Ily módon a városi tér minden egyes pontjának szemantikai értéke – amelyet a terv a központtól való távolság vagy az utcák fontossága függvényében határozott meg – gazdasági értékévé (ingatlanárak), valamint társadalmi értékévé alakult. Rovira terve az általánossá tett szegregáció szabályát alkalmazva megkísérelte a városépítészeti alkotást a kapitalista társadalom valós igényeihez igazítani.

Cerdá terve teljesen más. Számára a fentiekkel ellentétben arról van szó, hogy az urbanisztika – vagy inkább az ő szavaival: „az urbanizáció tudománya” – eszközével módosítsa a társadalomnak azt a tényleges állapotát, amit már nem tud elfogadni. Az ő városa az ideális társadalom térbeli kivetülése lesz, amint azt a saját eszmevilágában megtervezte, mert egy társadalom a tökéletességet csak a lehető legtökéletesebb térbeli kivetülés eredményeként érheti el: ez elméletének alapvető tézise. A tér így gyógyító értékre tesz szert, a tér a társadalom „bajai” elleni terápiás eszköz. Ez a megközelítés magában foglalja az utópia gondolat-

3. A NYELVI JELEKKEL ÁBRÁZOLT KÉPZET⁷⁴ ÉS ÉRTELMEZÉSEI

Cerdá helye az urbanisztika (lineáris) történelmében

Miután áttekintettük Cerdá életének főbb eseményeit, meg kell vizsgálnunk, hogy életműve milyen helyet foglal el az urbanisztika elméletének területén. Az elterjedt kézikönyvek alapján azt lehetne mondani, hogy alig érdemel említést: az urbanisztika történetével foglalkozó szerzők jó része szót sem ejt Cerdá életművéről, amikor pedig megemlítik, akkor is Barcelona bővítési tervére redukálják, amely valóban a legnagyobb munkája, ám ami megvalósult belőle – a jelenlegi Barcelona – annyira távol áll az eredeti koncepciótól, hogy ezen az egyedüli alapon semmilyen tárgyilagos értékelés nem lehetséges.

Pedig *Az urbanizáció általános elmélete* első sorainak elolvasása egy alapvető ténytet hoz a tudomásunkra: igazság szerint nem lehet urbanisztikáról beszélni e mű 1867-es megjelenése előtt. Cerdá kategorikusan kijelenti: „Az olvasót az emberi gondolkodás teljesen új, érintetlen, szűz tárgykörének tanulmányozásába fogom bevezetni [...]; egy új világot kínálok fel a tudománynak.” Igaz, hogy az urbanizáció tudománya, melyet ajánl nekünk, a fent említett kézikönyvek valódi tárgyának, a városstervezésnek az eszköze, a terv megrajzolása azonban csak láncszem egy folyamatban, amely teljesen különbözik a korábbiaktól.

Egy, „Az urbanisztika általános története” típusú kötet lapozgatásakor sorozatban látunk egymást gyorsan követő várostérképeket közbeékelődő magyarázó szövegekkel és néha fényképekkel, amelyek romokat mutatnak, amikor az ókorról van szó, és ipari külvárosokat, amikor a jelenkorhoz érkezünk. De hogyan lehet megírni egy olyan tudományág történetét, melynek születése a XIX. század végére tehető? Szigorúan véve, meg lehetne írni a városok megtervezésének történetét, amelyen belül az urbanisztika ténylegesen a kortárs korszakban jelenne meg mint sajátos – nyelvi jelekkel képzeteket ábrázoló és operatív – gyakorlatok együttese, amely tudományos természetű képzetek nyelvi jelekkel történő ábrázolására igyekszik alapozni a városok térbeli rendjének az ipari kapitalizmus társadalmá számára megfelelő kiépítését.⁷⁵ Ám épp ez a lényeg: ezek a „történetek” határozottan nem vesznek tudomást a képzetek nyelvi jelekkel történő ábrázolásának a városok morfológiája

kialakulásában játszott szerepéről, ha pedig véletlenségből megemlítik, az csak a tervek háttéréül szolgál, avagy arra, hogy a rajz vonalai mögött megbúvó egyes aspektusokat megmagyarázzanak. Ez a hozzáállás az urbanisztikai szakemberek megvetését fejezi ki a képzetek nyelvi jelekkel történő ábrázolása iránt, amely szerintük csak a tervek képi nyelvezetének szöveges megisméltésére szorítkozik. Ez az eszmetörténet klasszikus felfogását szemlélteti, amelyhez a pozitivisták áramlatok hozzászoktattak minket, és amely a haladás folytonosságának megte-remtésével próbálkozik.

Egy másik, a történelmi tapasztalatból származó ismereteket megkérdőjelező koncepció ezzel szemben a különböző, nyelvi jelekkel képzeteket ábrázoló formációk között felfedezhető diszkontinuitásokra és szabályosságokra helyezi a hangsúlyt.⁷⁶

Igazság szerint e kétféle „történet” Cerdánál egy pontban találkozik, valójában ő volt az, aki egy tudományos igényű tudás megalapozásával végleges változást hozott a városok átalakításának tervezési módjában. Cerdá előtt a város eszköz volt, melynek természetét félreismerték, amennyiben lényegében képként fogták föl.⁷⁷ Az urbanisztika megjelenésével a város az emberi igények és vágyak programjának megfelelően „funkcionálásra rendeltetett géppé”⁷⁸ változik, egy átfogó társadalmi projekt elképzelését lehetővé tevő eszközként jelenik meg. Bármilyen legyen is az alkalmazott történelmi nézőpont, Cerdá úgy jelenik meg, mint aki a kép-város pszichológiai terét a tárgy-város társadalmi terévé változtatván olyan utat nyitott meg, melyen még mindig haladunk.

Míg az első esetben Cerdá életműve a tudományosan megalapozott és semleges városrendezési tervezés felé vezető folyamatos előrehaladás kiindulópontjaként, a másokban „szakadásként” fogható fel. A kontinuitás elvén alapuló történelemszemléletet valló szakemberek számára a *Teoría* csak az urbanisztika elméleti területén belül helyezhető el, és kritikai olvasatának legfőbb értelme annak mérlegelése, hogy Cerdá mennyiben járult hozzá az elmélethez, és miben tévedett. A strukturális történelem hívei számára ezzel szemben a *Teoría* az első (és az egyik legjobban strukturált) az urbanisztikáról szóló értekezések közül; ez a nyelvi jelekkel ábrázolt képzet – diskurzus –, mint olyan, semmilyen kritikára nem szorul, hanem kivételes támaszt jelent a speciális nyelvi jelekkel képzeteket ábrázoló, napjainkban az urbanisztika fogalma alatt megjelenő, nyelvi

nyos szociológia létrejöttét: „Nem a tudat határozza meg a létet, hanem fordítva, a társadalmi lét a tudatot.”¹⁰⁸ Marx számára a termelőerők és a termelési viszonyok közötti ellentmondások szintéziseként meghatározott tőke tanulmányozása teszi lehetővé, hogy „tudományos értelemben társadalomról lehessen beszélni, mivel csak ekkor lehet szó társadalomról mint olyanról”.¹⁰⁹

A tudat problematikáját Cerdá ugyanígy meg akarja haladni, s e célból a városi környezetben élő ember társadalmi létét hívja segítségül. A két megközelítés különbsége ennél fogva nemcsak az osztályalapú állásfoglalásban keresendő – Cerdá kispolgárként meg volt győződve az individualizmus és a magántulajdon jótéteményeiről –, hanem a két szerző kutatási tárgyának ismeretelméleti státusában is. A társadalmi lét, amely Marx szemében többé-kevésbé elvont gazdasági kategória, Cerdá számára csak akkor érthető meg, ha a fenomenális, tér-idő által meghatározott világba helyeződik. Más szóval a „társadalom”, vagyis a városi tartalom nem létezik valójában anyagi támasza nélkül: társadalom nincs tér nélkül. A „rossz társadalmi közérzet”, amely Marx számára a társadalom belső ellentmondásának folyamánya, s amelynek a város csak térbeli kivetítődése, Cerdá számára annak a válságnak a következményét jelenti, amely mindannyiszor bekövetkezik, amikor az életet jelentő összetevő, a tartalom (a társadalom), a tartalmazónak mint szervetlen anyagnak az ellenállásába ütközik. Cerdá „filozofikusan” mutatja meg, anélkül hogy konkrét egyéneket idézne fel, hogy két külön egyén ellentmondásai miként nyilvánulnak meg alapvetően az őket jellemző helyváltoztatási rendszerekben. A „rossz közérzet” elleni gyógymód tehát szükségszerűen a tartalmazón megvalósított akción keresztül alakítható ki. Cerdá városfejlesztési projektje – miként minden urbanisztikai terv megvalósítására irányuló projekt – egyben társadalmi projekt is. Az élet a város megváltoztatásán keresztül alakul át. Marx végkövetkeztetése, amely pedig ugyanebben az ismeretelméleti keretben helyezkedik el, pontosan ennek az ellenkezője.

Az urbanisztikai kifejezőmód három kódja

Az urbanizáció elmélete és Barcelona terve közötti viszony kapcsán említettük azt a két kifejezőmódot – az írott nyelvet és a rajzot –, amelyek ugyanazt az üzenetet közvetítik, azaz a jelrendszert, amely tervet alkot.

Külön-külön a rajz és a szöveg igen tökéletlen kódolási rendszer a városra mint tárgyra vonatkozóan. A tervrajznak megvan az az előnye, hogy rendszerszerű kifejezési eljárás, hiszen stabil és állandó jelekre bontható. A térkép kódrendszere tudományos és szakmai nyelv, Cerdá szavaival „a műszaki gondolatok írása”, ám az üzenet tartalmának teljes kifejezésére éppen ez a jellege teszi alkalmatlanná.¹¹⁰ E korlátok átlépésére csak a verbális írás képes, ami azonban egy többjelentésű rendszer minden kétértelműségét magában hordozza. Egy terv ideális kódolása az, amikor az ábrázolás rendszerei egyazon „jelentő”-láncolatban részben átfedik egymást és egymásba fonódnak.

És még ez a két fő kódrendszer – a nyelvi és a térképészeti – sem elegendő egy urbanizációs projekt minden üzenetének megfelelő átadására. A *Teoría* második kötetének előhangjában Cerdá megjegyzi, hogy „az írás lehetővé teszi az urbanizáció ugyanolyan elvont, mint amennyire általános elemzését, ám használata pusztán a városra mint »tartalmazóra«, vagyis a város anyagi részére korlátozódik.” A térképészeti és a tervrajzi ábrázolás pedig csak konkrét és nem általánosítható esetekre érvényes; a rajz igen pontos a morfológiát és a tevékenységek elhelyezkedését illetően, de túlzottan felemás érvényességű marad ahhoz, hogy számot adjon a belső viszonyokról, még akkor is, ha e viszonyok közül egyeseket a színek különbözőségével vagy eltérő intenzitásával jelezni lehet. Csak egyetlen nyelv létezik, „a súlyosan terhelő, könyörtelen tények arzenálja”,¹¹¹ amely képes kifejezni azoknak a kapcsolatoknak a számszerűsítését és formalizálását, amelyek a társadalom tagjai, valamint a város mint „tartalmazó” és emberi tartalma között létrejönnek, lehetővé téve ezáltal, hogy egyedüli igazságkritériumot, és általa általános érvényű összehasonlítási alapot szervezzen: a számok nyelve, konkrétan a statisztika.

A szöveg, a rajz és a szám, az urbanisztikai képzetek ábrázolásának – az urbanisztikai diskurzusnak – kódrendszerei azonban nem mechanikusan egymáshoz adódnak, hanem a háromféle kódrendszer egyetlen „jelentettnak”, az urbanisztikának megfelelő heterogén „jelentőként” fonódik egymásba. A *Teoría* (akárcsak bármely más városfejlesztési és urbanisztikai koncepció) ennek egyértelmű bizonyítékát adja: az első kötet témája, „az urbanizáció mint konkrét tény”, más szóval a város mint elvont tárgy, megköveteli a nyelvi kód használatát. A második kötet már

Az urbanizáció általános elmélete, valamint alapelveinek és tanításainak alkalmazása Barcelona felújítására és bővítésére

Írta: Ildefonso Cerdá y Sunyer
építőmérnök

Az 1859. február 2-i királyi engedély értelmében kivitelezett, az ugyanezen év június 7-i királyi rendelet által jóváhagyott munka, amely az 1860. május 31-i királyi rendelet által oktatási és hivatalos alkalmazás céljára közérdekűnek nyilvánított, és amely az 1863. december 20-i királyi utasításnak megfelelően az állam költségére, a cortez által megszavazott külön keretből kiadatott.

A *Teoría* általános felépítése¹

I. kötet	Az urbanizáció mint konkrét tény
Az olvasóhoz	<i>A Teoría</i> születése
Előszó	Az urbanizáció dicsérete és a mű felépítése
1. rész	I. könyv: Az urbanizáció eredete II. könyv: Az urbanizáció fejlődése III. könyv: A jelenlegi urbanizáció vizsgálata IV. könyv: Az urbanizáció létjogosultsága
2. rész	<i>Az urbanizáció mint tudomány: a tökéletes urbanizáció elméleti alapelvei</i>
3. rész	<i>Az elméleti alapelvek alkalmazásának tudománya: az urbanizáció technikája</i>
II. kötet	Barcelona városstatisztikája
4. rész	A város jelenlegi állapota: statisztikák <i>A Barcelona reformjára és bővítésére javasolt terv</i>

¹ Cerdának az Antonio Lopez de Aberasturi által rekonstruált, nem megvalósult terve alapján. A mű nem megjelent részeit dőlt betűvel szedtük.

I. kötet

Az urbanizáció mint konkrét tény

Az egyén függetlensége otthonában
Az otthon függetlensége a városban
A mozgás függetlensége a városi életben
A vidék megjelenése a városban
A város megjelenése vidéken

*Replete terram*¹

1. „Megteremtette tehát Isten az embert a maga képére; Isten képére teremtette őt, férfinak és nőnek teremtette őket.

Isten megáldotta őket és azt mondta nekik Isten: »Szaporodjatok, sokasodjatok, *töltsétek be a földet!* Hajtsátok azt uralmatok alá, és uralkodjatok a tenger halain, az ég madarain, és minden állaton, amely mozog a földön!« (Ter 1,27–28) (A Szent Jeromos Bibliatársulat fordítása, 2003) (A szaklektor megjegyzése)

TEORÍA GENERAL
DE LA
URBANIZACION,

Y APLICACION DE SUS PRINCIPIOS Y DOCTRINAS

A LA

REFORMA Y ENSANCHE DE BARCELONA,

POR DON ILDEFONSO CERDÁ,

INGENIERO DE CAMINOS, CANALES Y PUERTOS,

Trabajo ultimado en virtud de Real autorizacion de 2 de febrero de 1859, aprobado por Real orden de 7 de junio del mismo año, declarado de utilidad para la enseñanza y de aplicacion oficial, por Real decreto de 31 de mayo de 1860, y mandado publicar por Real orden de 20 de diciembre de 1863, á espensas del Estado con fondos especiales votados por las Córtes.

—
TOMO I.
—

Independencia del individuo en el hogar: independencia del hogar en la urbe: independencia de los diversos géneros de movimiento en la via urbana.
Rurizad lo urbano: urbanizad lo rural:... *Replote terram.*

MADRID.
IMPRENTA ESPAÑOLA, TORIJA, 14, BAJO.
1867.

Az olvasóhoz

- [5] A XIX. század első harmadában születtem, egy olyan korban, amikor a spanyol társadalom még ragaszkodott a mozdulatlanság régi hagyományaihoz, és emlékszem arra a mély benyomásra, ami akkor keletkezett bennem, amikor még nagyon fiatalon, Barcelonában először láttam, miként alkalmazzák a gőzt ipari gépekben.
- Néhány évvel később, és miután korábban már utaztam tengeren egy vitorlás hajóval, rövid tengeri körutazást tettem egy gőzhajóval. Soha nem felejttem el azt a meglepetést sem, amit ez a gőzhajtású motor idézett elő a gondolkodásomban. Ezt most nem egy talajhoz rögzített gépben alkalmazták, hogy szintén mozdulatlan gépezeteket hozzon mozgásba: a motor, a gép, a közeg, minden egyszerre mozgott. Az eredmény a legnagyobb teljesítményű, legbiztonságosabb, leggyorsabb és legkényelmesebb, helyváltoztatásra szolgáló szerkezet volt az akkoriban ismert valamennyi közül.
- [6] Kevéssel ezután, 1844-ben, építőmérnöki tanulmányaim befejeztével, a társadalomfilozófiai tanulmányok iránt is érdeklődő frissdiplomászként alkalmam nyílt Dél-Franciaországba utazni, ahol felfedeztem a gőz gyakorlati alkalmazását a szárazföldi közlekedésben, és újra ugyanazt a benyomást keltette bennem. Már ismertem a gőz erejét és működési elvét a mozdonyokban: erről az oldalról semmilyen meglepetés nem érhetett. Meg kellett tehát találnom meglepetésem igazi tárgyát és okát. Valójában a rengeteg, különféle rendű-rangú, különböző életkorú és nemű utazót az egyik, majd a másik irányban szállító hosszú kocsisorok látványa

ragadta meg a képzeletemet: úgy tűnt, mintha egész népek vándoroltak volna ide-oda, és változtattak volna sietve otthont. Ez a nagyszerű, és számomra mindig újdonságszámba menő látvány az első meglepetés elmúltával gondolataimat a legmagasabb rendű társadalmi megfontolások felé terelte, főként amikor észrevettem azt a nehézséget, amellyel ez a nem várt vendég had átjutott a város szűk kapuin, eloszlott a kacskaringós, szűk utcákban, és kereste menedékét a régi városrészek elavult házaiban.

[7] Mindezen megfigyelések a két előző benyomásomra emlékeztettek, és arra készítettek, hogy visszatekintsek ifjúságom idejére, amikor a társadalom mozdulatlanak tűnt. A múltat és a jelent összevetve megértettem, hogy a gőz hajtóerőként való alkalmazása az emberiség számára egy korszak végét és egy másik kezdetét jelzi, és hogy jelenleg valódi átmeneti korban élünk. Az időtartama hosszabb vagy rövidebb lesz attól függően, hogy milyen jellegű lesz az épp csak megindult küzdelem a múlt és hagyományai, a jelen és érdekei, valamint a jövő és nemes törekvései között.

Számomra nem kétséges ennek a harcnak a kimenetele. A születő korszak erőteljes és termékeny civilizációt hoz létre, amely gyökeresen fogja átalakítani a társadalom létezési és működési módját az ipar struktúrájában, ugyanúgy a gazdaság, a politika és a társadalom rendszerében, míg végül az egész földet elfoglalja majd.

Láttam, amint gyorsított léptekkel jön ez az új civilizáció, amely már kopogtat a kapuinkon, és amelynek első megrázkódtatásai érződnek a nagyvárosokban, amelyek – a megkezdett harc természete és körülményei folytán – annak a titáni küzdelemnek a hadműveleti területei lesznek, amely a világ meghódításáért folyik a két civilizáció között.

[8] A nagyvárosokra vetett gyors pillantás után az a meggyőződés alakult ki bennem, hogy azok a majdnem passzív civilizációk által létrehozott szervezetükkel számtalan béklyóval és akadállyal állnak ellen az új civilizációnak, amely tágasabb tereket, nagyobb mozgásszabadságot követel, és intenzív tevékenységet bontakoztat ki. Le kell győzni ezeket az akadályokat, ha az új civilizáció nem akarja magát a lényeges alkotóelemeivel összeegyeztethetetlen mozdulatlanságra ítélni. Feltételeztem, hogy előttem mások is ugyanazt az impressziót érezték, és volt valaki, aki filozófiai nézőpontból hozzáfogott annak az átalakító hatásnak a tanul-

Bevezetés

- [27] * Az olvasót egy teljesen új, érintetlen, szűz terület tanulmányozásába fogom bevezetni. Minthogy itt minden új volt, az új eszmék kifejezése érdekében olyan új szavakat kellett keresnem és alkotnom, amelyek magyarázatát semmilyen lexikonban nem lehetett megtalálni. Mivel az elé a választás elé kerültem, hogy vagy kitalálok egy új szót, vagy abba-hagyom az írást, jobbnak tartottam, hogy kitaláljak és írjak, mint hogy hallgassak. °
- [29] * Először is nevet kellett adnom ezernyi, a látszat szerint egymástól függetlenül, a maguk módján működő különféle elem, mindenféle személyek, dolgok, érdekek *mare magnum*ának. Az aprólékos és kritikus megfigyelés azonban felfedi, hogy ezek állandó kapcsolatban állnak egymással, és következésképpen végül egységet alkotnak. Tudom, hogy mindezen dolgok összességének egészét, főként az anyagi részét véve, városnak (*cité*) hívják. Márpedig a célom nem az volt, hogy ezt az anyagi vetületet fejezzem ki, hanem inkább az, hogy miként és milyen rendszer alapján alakultak ki ezek a csoportosulások, hogyan szerveződtek és miként működnek: az anyagi tulajdonságokon túlmenően magát a szervezet egészét kívántam megnevezni, hogy úgy mondjam, az életet, amely élteni a város anyagi részét. Világos volt, hogy a *cité* szó nem felelhetett meg nekem. Használhattam volna valamilyen, a *civitas*ból származtatott szót, de ezeket a szavakat már mindet olyan jelentések terhelték, amelyek nagyon különböztek attól, amit ki akartam fejezni. Azután, hogy kipróbáltam és elvettem számos egyszerű és összetett szót, eszembe jutott az

urbs szó, amely – a mindenható Rómának fenntartván, nem lett átadva a nyelvét átvevő népeknek – jobban megfelelt a céljaimnak. Ez szolgáltatott nekem valamilyen adekvát, hogy úgy mondjam szűz származékot, ugyanolyan újat, mint a tárgy, amelyre alkalmazni kívántam, valamint elég általánosat és érthetőt ahhoz, hogy meg lehessen nevezni vele azt a különböző és heterogén dolgok alkotta egészet, amelyet *citének* hívnak. A *civis*, azaz *citoyen* szóból származtatott *civitas* jelentése analóg volt a *población*¹ szóéval, ami ma építmények egy csoportjának megjelölésére szolgál, bár alkalmasabb a lakosok, mint az építmények anyagi részének a jelölésére. Azonban az *urbs*, az *urbum* rövidülése, ami megjelölte az *ekét*, az eszközt, amellyel a rómaiak a *población* megalapításakor meghúzták a megalapítandó *población* által elfoglalandó védett terület határát, jelöli és kifejezi mindazt, amit a szent ökrök segítségével szántott barázda által körülkerített tér tartalmazhatott. Elmondható hát, hogy a barázdanyitással a rómaiak *urbanizálták* az adott övezetet és mindazt, amit az tartalmazott. A barázdanyitás valódi *urbanizáció* volt, hiszen egy nyílt vágó szabad mezőt *urbsszá* alakított.

Ezek azok a filológiai érvek, amelyek arra készítették, hogy az *urbanizáció*² szót magamévá tegyem. Ez a szó jelöli azoknak az akcióknak az összességét, amelyek arra irányulnak, hogy csoportosítsák az épületeket és szabályozzák működésüket, úgy mint alapelvek, tanok és szabályok összessége, amelyeket alkalmazni kell ahhoz, hogy az építmények és csoportjaik ahelyett, hogy a társadalomban élő ember fizikai, morális és szellemi képességeit elnyomják, hozzájáruljanak fejlődésének elősegítéséhez ugyanúgy, mint az egyén jólétének és a közösség boldogságának fokozásához. Ugyanilyen megfontolásokból választottam az *urbanizál* és *urbanizáló* szavakat is, amelyekkel az olvasó e könyv minden oldalán találkozni fog. Ami az *urbe*³ szót illeti, amelyet szintén gyakran használok, azt mon-

1. A spanyol szót nem fordítottuk le, mivel a francia *population* és egyetlen más francia szó sem adja vissza a spanyol szó kettős jelentését, mely egyrészt *népesség*, a leggyakrabban pedig *falu*. (Megjegyzés a francia kiadásban)

2. Látjuk tehát, hogy Cerdá ugyanazt a terminust használja a ma urbanisztikának nevezett tudományágra, valamint az urbanizáció folyamatára is. Ez nyilván azzal magyarázható, hogy Cerdá szemében az urbanisztika mint tudományos diszciplína alapelveit az urbanizációs folyamat elemzése szolgáltatja. (Megjegyzés a francia kiadásban)

3. Mivel egyetlen francia (és magyar) szóval sem lehet jelölni egyszerre egy települést, a függelékeit és a területét, a továbbiakban a Cerdá által itt választott és definiált spanyol terminust használjuk. (Megjegyzés a francia kiadásban)

I. könyv

Az urbanizáció eredete

[35] BEVEZETŐ

A világban minden dolognak van eredete, így az urbanizáció sem képezhet kivételt. De hol keressük az eredetét? A nemzetek történelmében? Nem, mert ez a történelem az emberi társadalom nagy eseményeit írja le. Amikor pedig néha az életmódjuk leírásával foglalkozik, már igen fejlett urbanizációval találkozunk, nem pedig a kezdeteivel. Tehát valamilyen nép történelmében kell majd keresnünk az eredetét? Nem, mert az urbanizáció már az adott nép előtt létezett. Akkor az emberiség történelmében keressük? Igen, de nem az általunk ismert írott történelemben, hanem a primitív ember, a természeti népek, az egyén történelmében, hiszen az első embereknek feltétlenül szükségük volt hajlékra, menedékre. Ott, ahol ez az első menedék található, megtalálható az urbanizáció eredete is. Jelentéktelen, mindenki által alábecsült eredet, amely azonban a filozófus számára a legnagyobb jelentőséggel bír: az emberiségnek ezt az eredetet kell keresnie és megismernie, hiszen az urbanizáció tudományának lényegi alapelvei ez alapján alakultak ki. *

[37] **1. A szállás iránti igény az urbanizáció eredete** °

Minden természeti lény közül a kiválasztott, az, akit Isten a saját képmására teremtett, a világ uralmára predesztinált lény, a teremtés koronája,

amikor megjelenik a Földön, arra kényszerül, hogy ezen a Földön nyomorúságos szállást keressen magának, amelyben megóvhatja magát a mindenható és vérszomjas ellenségektől, amelyeket később majd le kell igáznia. E menedék nélkül, amelynek keresésére az életének megóvását sugó ösztöne készítette, legyőzték volna, és nem teljesíthette volna be küldetését a világban. °

[38] Ez az emberi természethez szorosan hozzátartozó igény az élet minden

[39] szakaszában, sőt még a halál után is megnyilvánul: a sírt végső nyughelynek nevezik, és hiányát minden korban és mindenhol úgy tekintették, mint a legnagyobb szerencsétlenséget. Ez az igény kötelez bennünket arra, hogy a menedéket mesterséges testtakarónak, nélkülözhetetlen függeléknek, az emberi szervezet kiegészítőjének tekintsük. Ennélfogva az ember gondolata állandóan a menedékéhez kötődik, amelyet emiatt a legkifejezőbb és legmegfelelőbb szóval, a *lakóhellyel (vivienda)*¹ mint léttel jelölünk: ez a szó azt jelzi, hogy a lakóhely az ember életének integráns része és lényének kiegészítése. °

[40] * Az ember lakóhelyére egyetlenegyszer sem használtuk a *ház (casa)* szót. A ház ugyanis bizonyos szabályoknak felel meg, minőségi anyagokból készül azzal a konkrét céllal, hogy kényelmet nyújtson, és fizikai igényeknek feleljen meg. A ház azonban nem az eredeti lakóhely, hiszen vannak olyan népek, amelyek még mindig meg vannak fosztva egy ilyen építmény számos előnyétől. A ház csak az urbanizált környezetben élő ember lakóhelye. Így hát találni kellett egy olyan általános terminust, amely a Földön található mindenféle típusú lakóhelyet megkülönböztetés nélkül jelöli. °

A lakóhelyek óriási változatossága azt mutatja, hogy az ember, miközben továbbra is érezte ugyanazt az ősi igényt, olyan új eszközöket keresett annak kielégítésére, amelyek inkább megfeleltek saját lényének, és jobban illeszkedtek a szélesebb körű műveltséghez, amelyet elsajátított. Ebből következik, hogy a népek kultúrája meghatározza lakóhelyeiket, vagy más szóval, a civilizáció és az urbanizáció elválaszthatatlanul összefonódik, és ugyanazt jelenti. °

1. Miként Cerdá megjegyzi, a *vivienda* köznyelvi szó töve (*vivir*, élni) a lakóhely életfontosságú funkciójára utal. Mivel egyetlen francia (és magyar) szó sem teszi lehetővé ennek az árnyalatnak a visszaadását, a *viviendát habitacionnak (lakóhelynek, az léttér értelmében)* fordítottuk, utalva ezáltal a lakás mint szállás, tartózkodási hely és a lakóhely mint léttér szembeállítására. (Megjegyzés a francia kiadásban, kiegészítve a fordító és a lektor megjegyzésével)

[41] Ez az urbanizáció eredete. Bölcsőként szolgált az ember számára, megvédte a létét fenyegető ragadozóktól. Védelmet nyújtott a dühöngő természeti elemek ellen. Menedéket nyújtott a gyermekeinek. Pihenést és nyugalmat biztosított számára, hogy szellemi és erkölcsi képességeit kibontakoztathassa. Csillapította kegyetlenségét, és csiszolta erkölcsseit. Elvezette a társadalmi állapotig, kultúrára tanította. Civilizálta az embert. Egyszóval az ember a vele együtt született és vele együtt fejlődő urbanizációnak köszönheti, hogy az, ami, és az lehet, ami ezen a világon: először egyéni létezésének megőrzését, majd erkölcsi és szellemi fejlődését, és végül pedig társadalmi létét. Ez az urbanizáció tudományának jelentősége, az ember képtelen értékelné az óriási jótéteményeket, amelyeket neki köszönhet és amelyeket mindeddig lenézéssel kezelt.

[43] **2. Az ember szociabilitása az urbanizáció fejlődésének oka** °

[44] * Urbanizáció akkor jön létre és akkor működik, amikor létezik többé-kevésbé tökéletlen, többé-kevésbé számos, többé-kevésbé egymástól távoli hajlékcsoport, és amikor ennek a csoportosulásnak a célja kapcsolatok és összeköttetés létesítése egyik hajléktól a másikig.

Hogy képet alkossunk az urbanizációról a tudomány területén, azt mondjuk, hogy alkotóelemei a hajlékok, célja a szolgáltatások kölcsönössége, eszközei pedig a közös utak. °

[45] Így magyarázható, hogy a társadalmak növekedésével és az egymással összekapcsolt hajlékok arányának emelkedésével hogyan fejlődött lassan az évszázadok folyamán az épületcsoportok urbanizációja az értelemmel, a nemes lelkű készletekkel, a kifinomult szokásokkal, a jó erkölccsel, a kultúrával, a művészetekkel, a tudományokkal, egyszóval az igazi civilizáció valamennyi elemével egy időben.

A szociabilitás ösztöne okozta az urbanizációt, és az urbanizáció által az ember intelligenciája és nemes érzelmei találtak rá a civilizációs elemek létrehozásához szükséges fejlődésre. *